Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат

معرفت

MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 6 ФЕВРАЛЬ, ШАНБА

№ 9 (6520). Баҳоси 5 сўм.

МУЛОҲАЗА

МАКТАБЛАРГА НОМ ҚЎЙИШ ШАРТМИ?

Шу йилнинг апрель ойидан тумандаги 12-ўрта мактабнинг пештоқидан коинотимизнинг биринчи космонавти Юрий Гагариннинг сурати олиб ташланди. Мактаб жамоаси узоқ муддат туман рўзномаси ва бошқа тарғибот воситаларида, турли йиғилиш ва мажлисларда баҳслар юритиб, ушбу мактабга йигирма беш йил директорлик қилган Ҳуррият Деҳқонованинг номини беришга қарор қилди.

Шуниси ачинарлики, баҳсда иштирок этаётган муаллимларнинг биронтаси ҳам номи бутун планетамизда машҳур бўлган, сайёрамизнинг қалдирғоч космонавти Юрий Гагариннинг номи нима учун мактаб пештоқидан олиб ташланиши керак, деган мулоҳазага бормадилар.

Умуман, нима учун мактаблар, корхоналар, заводлар кимларнингдир номи билан аталиши керак? Ўтмишда биронта ўқув ёки муассаса кишиларнинг номлари билан аталмаганди-ку? Муассасаларга ном бериш эса собиқ иттифоқ раҳбарларидан чиққан гап. Ҳозирги кунда истаган чет мамлакатдаги муассасаларга разм солсангиз биронтасида ҳам ном йўқ. Масалан, Оксфорд дорилфунуни, Калифорния лицейи, Деҳли гимназияси деб аталади. Қадимда минтақамизда ўз ташаббуслари билан қурилган минора, мақбара ва мадрасалар эгаларининг номлари билан аталгани рост. Бироқ ўша биноларга эгаларининг маблағлари кетган. Масалан, Улуғбек мадрасаси, Бибихоним мақбараси ва бошқаларни эслаш кифоя. Баъзан қабр эгалари насаби билан ҳам номланган. Гўри Амир, Чилдухтарон, Юнусхон мақбараси сингари.

Шуларни ўйлайману, мактабларга ном бериш шартми, деган фикр менга тарк этмайди. Ахир уларнинг тартиб рақамлари бор-ку? Агар яхши ишлаган марҳумларнинг номларини абадийлаштиримоқчи бўлсак, ўша мактаб ёки қишлоқда музейлар ташкил этиб, уларга бағишланган бўлимлар уюштириш ҳам мумкин-ку. Кўчаларга, маҳаллаларга қўйиш мумкин уларнинг номларини, шундай эмасми?..

Ф. ПАРДАЕВ,

Халқ демократик партияси Оҳангарон тумани кенгашининг йўриқчиси.

ИҚТИДОРЛИЛАР ЎҚИШМОҚДА

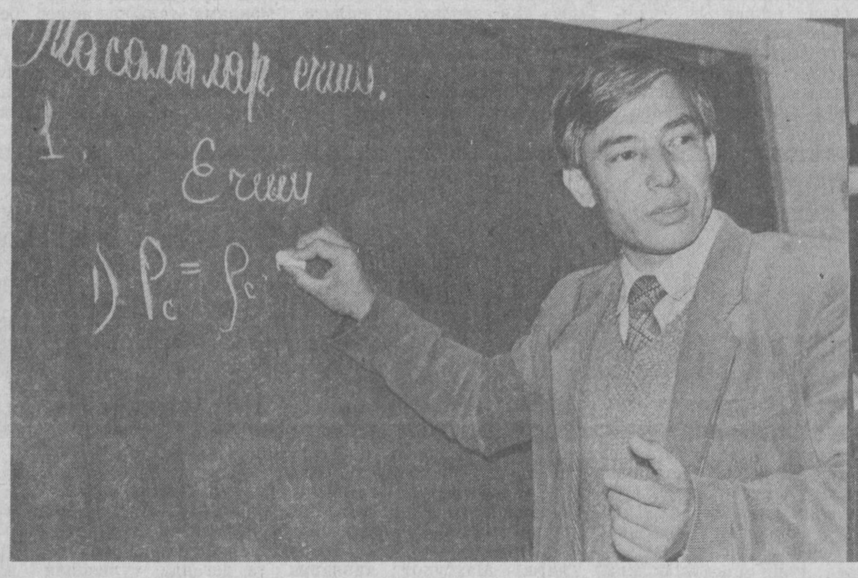

Мустақил жумҳуриятимиз учун малакали мутахассислар тайёрлаш шу куннинг муҳим муаммоларидан бири бўлиб қолди. Шу мақсадда турли ихтисосдаги ўқув масканлари — лицей ва коллежлар ташкил этилаётир. Яқинда Фарғона вилоятининг Боғдод туманида физика-математика ва тилларга ихтисослашган лицей иш бошлади.

Ҳозирги кунда лицейда тумандаги иқтидорли болалардан 107 нафари таълим-тарбия олаётир.

Лицейда педагоглик касбини жон-дилдан ардоқлайдиган, билимдон ва ижодий ишлайдиган ўқитувчилар ишлашаяпти.

— Назаримда, энди тўғри йўлни топаётгандекмиз, — деб ҳикоя қилади физика ўқитувчиси Нўъмонжон Олимов.

— Иқтидорли, астойдил ўқишни истовчилар ўрта ва олий маълумот олишлари мақсадга мувофиқдир.

Мен ишлаётган лицей замонавий ўқув қуроллари ва таълимнинг техника воситалари билан таъминланган. Келгусида иш шароитимиз янада яхшиланишига, мукаммал ўқув дастурлари ва дарсликлар яратилишига, иқтидорли болаларни билим масканига кўпроқ жалб этилишига ишончим комил.

СУРАТДА: физика ўқитувчиси Н. Олимов 7-синф ўқувчилари билан машғулотда.

Тасвирчи У. ҚЎШВОҚОВ.

ШАНБА ЧОР-ШАНБА

ВИЛОЯТДА ОММАЛАШТИРИЛАДИ

Яқинда Боғдод туманидаги 11-ўрта мактабда тарбиявий ишлар ташкилотчиларининг семинар-кенгаши бўлиб ўтди. Йиғин илм масканларининг оила ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорлигига бағишланди. Кенгаш иштирокчилари 11 та синфда тарбиявий соатларни кузатишди. «Ота — ақл, она — идрок», «Боболардан — болаларга», «Қайнона, келин ва куёвларнинг ўзаро муносабатлари», «Оталар сўзи — ақлнинг кўзи», «Ёлғон ва ғийбат — ёмон одат» каби мавзуларга бағишланган тарбиявий соатларни шу мавзуларнинг яқин кишилари — маҳалла имомлари, ички ишлар ходимлари, тажрибали муаллимлар олиб боришди.

Вилоят муаллимлар малакасини ошириш олийгоҳи мутахассислари ва туман халқ таълими услубхонаси услубчилари билан ҳамкорликда ўтказилган бу семинар-кенгаш меҳмонларда катта таассурот қолдирди ва бу мактабнинг синфдан ташқари ишларини вилоятда оммалаштиришга қарор қилинди.

М. СОДИҚ.

ҲАМКОРЛИКДА ҲИКМАТ КЎП

Шаҳрисабз туманидаги Собир Абдулла номли 78-мактабда бола тарбиясига эътибор кучайиб бормоқда. Яқинда бўлиб ўтган ота-оналар конференцияси ҳам ана шу мавзуга бағишланди.

Анжуманда немис тили ўқитувчиси Маннон Шоимов «Бола тарбиясида мактаб, оила ва жамоатчилик ҳамкорлиги» ҳақида маъруза қилди.

Маъруза юзасидан бўлган музокараларда ота-оналардан Ҳ. Шоимова, М. Сатторов, Ф. Хуррамов, И. Салимов, Ш. Зокиров, ўқитувчилардан А. Хўжаев, И. Бойқобилов, Ф. Шерназаровлар болалар тарбиясининг энг нозик томонлари ҳақида фикр юритишиб, бундан кейин ҳам ёшлар тарбиясига жиддий аҳамият беражакларини айтдилар.

А. МУҚИМОВ.
Қашқадарё вилоятн.

ИБРАТЛИ ТАДБИР

Бизнинг «Ниҳол» болалар боғчамиз Данғара ноҳиясидаги намунали тарбия масканларидан ҳисобланади. Яқинда катта гуруҳ тарбияланувчилари тарбиячи Муҳаррамхон Жалолова кўрсатмалари асосида «Трактор шаклини елимлаш» мавзусида апликация машғулотини намойиш этишди. Тарбиячи трактор нинг халқ ва қишлоқ хўжалигидаги ўрни ва болалар учун севимли ўйинчоқ эканлиги ҳақида тушунча бергач, болалар машғулотини бажаришга киришдилар. Тарбиячининг ширинсўзлик, меҳрибонлик билан иш олиб бориши барча йиғилганларга ёқди ва очиқ машғулот намунали деб топилди.

Мактабга тайёрлов гуруҳининг тарбияланувчилари бобокалонимиз Алишер Навоийнинг 552 йиллик тавалludига бағишлаб тайёрланган «навоийхонлик кечаси»ни намойиш этишди. Болалар томонидан ижро этилган рубоийлар ва «Алишернинг ёшлиги» мавзусида тайёрланган саҳна кўринишлари ҳам йиғилганларни хушнуд этди.

Р. ОМОНОВА.

ИЖОДИЙЛИККА ЎРГАТАДИ

Бирор мавзуга доир ёзма матн тузиш мураккаб иш турларидандир. Бу борада фақат болалар эмас, балки катталар ҳам ўйланиб қолади. Ўқувчиларда шу соҳага оид кўникмани ҳосил қилиш мақсадида мен дарс машғулотларимнинг кириш ва мустаҳкамлаш қисмларида турли мавзулар бўйича топшириқлар бериб бораман.

Жумладан, дарснинг бош қисмида ўқувчилар эътиборини «Бугунги об-ҳаво қандай?» деган саволга жалб этаман. Саволга 3-4 гап тузиб жавоб беришларини сўрайман. Ўқувчилар «Бугун ҳаво очиқ. Осмонда булут йўқ. Енгил шабада эсиб турибди» каби гапларни айтиб, кичик ҳажмда матн тузадилар. Матнлар ўқитилиб (10-12 кишиники), баҳоланади. Бу — дарснинг 8-10 дақиқасини банд этади. Муҳими шундаки, синфдаги ҳар бир ўқувчи мустақил ўйлайди, фикрлайди, гап тузиш учун ҳаракат қилади. Албатта, ўқувчиларнинг ҳаммаси ҳам, бир хилда тез фикрлаш, гап туза олиш қобилиятига эга бўлавермайди. Баъзилари, ҳатто битта гапни грамматик жиҳатдан тўғри туза олишга нўноқлик қилади. Ўшандай болаларнинг ишига кўпроқ эътибор қилиш, йўл-йўриқ, маслаҳат бериш ва қизиқтириб бориш лозим. Ўқувчиларда озми-кўпми малака юзага келгач, уларни мустақил тарзда бажариладиган бошқа ишларга ҳам жалб этаман. Булар: «Кеча меҳнат дарсида», «Биз ўқиётган хона», «Бугун 1-соатда» каби мавзу турларидан иборат.

Х. МАМАДАЛИЕВ,
Риштон туманидаги Қори-Ниёзий номли ўрта мактабнинг тил ва адабиёт ўқитувчиси.

УМУМДАВЛАТ АҲАМИЯТИГА МОЛИК ИШ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРИНИНГ ЎРИНБОСАРИ, ВАЗИРЛИКНИНГ МЕТАЛЛ ПАРЧАЛАРИ ТЎПЛАШ ВА ТОПШИРИШ БЎЙИЧА РЕСПУБЛИКА ШТАБИНИНГ БОШЛИҒИ М. С. СУЛТОНОВ БИЛАН СУҲБАТ

Металл — саноатнинг нони, дейди халқимиз. Дарҳақиқат, металл саноат ишлаб чиқаришининг асоси бўлиб, мамлакат халқ хўжалиги тараққиётини металларсиз, ундан тайёрланган маҳсулотларсиз тасаввур қилиш қийин. Бугунги кунда машинасозликдан тортиб қурилишларгача қора ва рангли металлга катта эҳтиёж сезилаётир. Айниқса, бозор иқтисоди шароитида бу янада яққол кўзга ташланмоқда. Ана шу эҳтиёжнинг маълум бир қисмини қондиришда иккиламчи хом ашёдан, яъни металл парчаларини йиғиб, қайта ишлашдан фойдаланиш муҳим умумдавлат аҳамиятига молик ишдир.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тизимининг ўқув муассасалари ва ташкилотларида кўпдан бери металл парчаларини тўплаб топширишдек яхши анъана мавжуд. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси мустақил деб, эълон қилинганидан кейин бу анъананинг моҳияти ва аҳамиятига чинакам ватанпарварлик ҳаракати деб қаралмоқда. Ўтган йили жумҳурият халқ таълими муассасаларида қора ва рангли металл парчалари тўплаб топширишда қандай натижаларга эришилди? 1993 йилда бу соҳадаги режалар ва ташкилий ишлар қандай? Ана шундай саволлар билан мухбиримиз Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирининг ўринбосари, вазирликнинг металл парчалари тўплаш ва топшириш бўйича Республика штабининг бошлиғи Муртазо Султонович Султоновга мурожаат қилди.

— Чиқинди қора ва рангли металл парчаларини йиғиб давлатга топшириш жумҳуриятимиз мактаб ўқувчилари ва ўқув юртлари талабаларининг шунчаки саҳоватли ишигина бўлиб қолмай, — дейди штаб бошлиғи, — бу айни пайтда Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашга улар томонидан қўшилган катта улуш бўлиб, она юртга, элга, истиқлолга садоқат ҳамдир. Буни ҳар бир ўғил-қизга чуқур англатишга эришган ўқитувчилар, мактаб ва ўқув юртлари маъмуриятларининг раҳбарлари, металл парчалари тўплаш ва топшириш бўйича жойларда тузилган штабларнинг аъзолари, шубҳасиз, яхши натижаларни қўлга киритиб келмоқдалар. Уларнинг ўғил-қизлар фаоллигини ошириш режаларига эътиборсиз, панжа орасидан қаровчи, ташкилотчиликда сусткашлик қилувчи айрим ўқув юртлари маъмуриятлари ҳамда штаблар ҳам пировард натижада яққол кўриниб қолди. Навоий, Денов, Ангор педагогика билим юртлари, Калонов номидаги олий педагогика билим юрти, Наманган хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти бир тонна ҳам металл парчаси тўплаб топширмадилар. Металл парчалари тўплаш ва давлатга топшириш режаларини сурункали равишда бажармаганликлари учун бу билим юртлари ва ташкилотлар маъмуриятларининг раҳбарларига Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги коллегияси ҳақли равишда ҳайфсан эълон қилди.

Ишга масъулиятсизлик билан ёндашиш натижасида бир қатор педагогика билим юртлари ва халқ таълими бошқармалари қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилотлари ўтган йили қора ва рангли металл парчалари йиғиб топшириш режасининг ярмини ҳам бажара олмадилар. Режанинг бор-йўғи 10—20 фоизинигина уддалаган Наманган педагогика билим юрти ва Бухоро халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти раҳбарлари А. Шамедбоев ҳамда У. Абдуллаевларнинг масалага қарашларини қандай изоҳлашга ҳам ҳайрон қолади киши. Шу сабабли ҳам йиллик режани уддалай олмаган Наманган, Марғилон, Тошкентдаги Крупская номли педагогика билим юртлари, Бухоро, Сирдарё, Жиззах хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилотлари ҳамда Республика ўқув-ишлаб чиқариш маркази (РУПЦ) раҳбарлари Вазирлик коллегияси йиғилишида қаттиқ огоҳлантирилди.

Қора ва рангли металл парчалари тўплаш ва топшириш ишида ўтган йили йўл қўйилган камчиликларни такрорламаслик, бу соҳада давлат буюртмасини муваффақиятли бажарилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги шу йил 14 январда махсус буйруқ чиқарди. Бу ҳужжатга кўра, 1993 йилда қора ва рангли металл парчалари йиғиб топшириш режаларининг сўзсиз бажарилишини таъминлаш ва бу ишга мунтазам раҳбарликни амалга ошириш учун Ўзбекистон Халқ таълими вазирлигининг Марказий штаби тузилди.

Жойларда темир-терсак парчалари тўплаш ва топширишга мунтазам раҳбарликни таъминлаш учун Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси, барча вилоят халқ таълими бошқармалари, педагогика ўқув юртлари раҳбарларига шахсан ўзлари бошчилик қиладиган штаблар тузиш топширилди.

Қора ва рангли металл парчалари тўплаш ва топшириш режаларини жойларда бажаришни изчил таъминлаш учун Қорақалпоғистон Республикаси, барча вилоятлар ҳамда Тошкент шаҳри бўйича ишчи гуруҳлари тузилди. Бу гуруҳлар халқ таълими маҳаллий бошқармалари ва ўқув юртлари раҳбарлари қатори металл парчалари топшириш режаларининг бажарилишига жавоб берадилар.

Барча тузилган штаблар раҳбарлари ҳар ойнинг иккинчи кунида вазирлик қошида тузилган Республика штабига 68-75-46; 68-94-36; 68-85-42 рақамли телефонлар орқали қора ва рангли металл парчалари тўплаш ва топшириш бўйича давлат буюртмаси бажарилишининг бориши тўғрисида ахборот бериб турадилар ва ундан кейин тасдиқловчи ёзма маълумот юборадилар.

Йилнинг бошида айрим ўқув юртлари умумдавлат аҳамиятига молик иш бўлган металл парчалари тўплаш ва топшириш вазифани бажаришга уюшқоқлик билан киришмадилар. Вилоят халқ таълими бошқармаларининг раҳбарлари, педагогика билим юртлари директорлари, штабларнинг раҳбарлари бундай камчиликларни зудлик билан бартараф этишлари, аҳволни яхшилаш чора-тадбирларини кўришлари, назорат ишларини кучайтиришлари, Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг буйруғини бажаришга бутун куч-ғайратларини сафарбар этишлари лозим.

Ўйлаймизки, тузилган марказий штаб, жойлардаги штаблар ва ўқув юртларининг раҳбарлари мустақил Республикамиз саноатининг муҳим хом ашёси бўлган металл парчалари йиғиш ва топширишдек шарафли вазифани бу йил ҳам уюшқоқлик билан олиб борадилар.

(Рўзноманинг 4-саҳифасида тақсимот режаси берилмоқда).

Кўнгил чигили

ҲАР ГУЛ—БИР ҲИКМАТ

Чоғроққина ҳовлимизнинг ўртасида гулховуз бўларди. Атрофида номозшомгул, райҳон, жамбиллар барқ уриб очилиб ётарди. Раҳматли бувим биз болаларга гулховуз бўйида ғаройиб эртаклар, маталлар, топишмоқлар айтардилар.

Қанийди боғчаларимизда ҳам шундай шарқона «гулховуз»лар бўлса, атрофига кичкинтойларни тўрнақатор териб қўйиб эртаклар айтсак. Жажжи инсонларнинг мурғак қалбига эзгулик уруғини эксак... Ҳолбуки, ҳозир аксарият боғчаларимиз бетон иморату, гулхоналаримиз бетон тувакларидан иборат бўлиб қолган.

Мен бошқа гапни айтмоқчиман. Яқинда бир боғча ҳовлисида бўлдим. Гуруҳ хоналари кўпларининг қаршисида яккам-дуккам дарахт қаққайиб турарди. Ғуж ўсиб турган олма, ёнғоқ, ўрик каби мевали дарахтларга кўзим тушиб, дилим яшнаб кетди. Бу кўчатларни Салтанат деган тарбиячи опа ўтқазибди.

Ҳар гул — бир ҳикмат, дейишади донишмандлар. Зора, баҳор кириб боғчаларимизда гулзорлару мевазорлар кўпайса, гулховузлар пайдо бўлса...

Ш. НОРҚУЛОВА.

БОЛА БОШИДАН

Гупиллаб қор ёғяпти. Лайлак қор. Орзиқиб кутилган момиқ қор кўнгилларга бир олам шодлик бахш этган. Бола-чақаларнинг қий-чуви чор-атрофни тутади. Мана, кимдир қордан тўп ясаб думалоқлаб шеригига отяпти. Ноҳос келиб теккан «ўқ» яна шодон қийқириққа сабаб бўлади...

«Қора Қамиш 2/4» — «ТошМИ» йўли билан юрадиган 27-рақамли трамвайда одам ҳар галгидек тирбанд. Кимдир ишга шошади, кимдир онла ташвиши билан хомуш тортган, хуллас, танга ташласангиз ерга тушмас ҳол. Трамвай Саиджон Калонов номли кўча бўйлаб бораркан, бир нарса «қарс» этиб дераза ойнасига келиб урилди. Кейинги «тўп» росмана тезликда эканми, вагоннинг каттагина ойнаси чил-чил бўлди. Қий-чув кўтарилди. Дераза ёнида турган аёл «вой, бошим»лаб қолди. Худди шу пайтда кўчанинг нариги бетида 3—4 зумраша «хо-хо»лашар, «мўлжал»га теккизишгандан терисига сиғмай суюнишиб, роҳат қилиб кулишарди.

Вагон ҳайдовчиси туша солиб, уларни қувиб кетди. Афсуски, зумрашалар аллақачон «қуён» бўлишганди... Вагонда эса ҳомиладор ёшгина жувон устига тўкилган қор бўлакларини силкир, кекса онахон болаларнинг қаровсизлигидан нолирди...

Азиз муштарий, бундай воқеага қиш-қировли кунларда сиз ҳам дуч келаётган бўлсангиз керак. Мактаб ўқувчиларининг таътил кунлари, айниқса, болалар кўча-кўйда ота-оналарининг қаровисиз қолишади. Тўғри, туман халқ таълими бўлимлари, мактаблар таътил кунларида турли оммавий тарбиявий тадбирларни ўтказишни режалаштирадилар. Лекин бу болалар — кимнинг болалари? Нега улар ўзларининг бу номаъқул хатти-ҳаракатлари давлатга қимматга тушишини билмайдилар? Уларнинг қалбида асраш-авайлаш ҳислари ўрнига бузиш, синдириш ҳаваси қачон уйғониб улгурди экан?

З. ТЎЛАГАНОВА.

ҚАЙТА ОЧИЛГАН „ҒУНЧА"ЛАР

Болалар боғчалари ҳақида ўйлар эканман, тасаввуримда келажак жамиятининг мўъжазгина акси намоён бўлаверади. Негаки, улар улғайиб, ҳозирда ижтимоий ҳаётнинг қайноқ босқичи фаоллари бўлмиш катталарнинг ўринларини эгаллашади. Хаёлларида ўйин ҳукмрон болакайларнинг жамулжам бўлиб ўз масканларида турли-туман тадбирларни ўтказишини томоша қилиб, уларнинг накадар самимийлигидан, поклигидан кўнгиллар ҳаяжонга тўлиб, ботинингда шундайин ҳузурбахш жимирлаш пайдо бўладики, уни сўз-ла ифодалашга ожизлик қиласан. Чин дилдан беғуборлар жамиятига ҳаваси келади, кишининг.

Ўша жимитдеккина маскан атрофида сўнгги йилларда анчайин гап-сўзлар кўпайиб қолди. Бировлар болалар боғчаларини тугатиб, оналарни давлат ишидан уйга қайтаришни маъқул кўрмоқда. Бошқалар эса уларда тарбияланувчиларни миллий руҳда шакллантириш тарафдори. Шунчаки, таклиф киритиб қўйишдан енгил юмуш йўқ. Бироқ уни ҳар тарафлама, обдон ўйлаб, асосли равишда илгари суришдан мушкул иш йўқ. Биринчи гуруҳ кишиларининг гапларини тўғри, деб топайлик-да, ҳозирда вужудга келган иқтисодий аҳволга разм солайлик. Кўп болали оилаларда биргина отанинг топгани билан кун кечириш амри маҳол. Бу ўз ўрнида онани ҳам бирон жойда ишлаб, тирикчилик учун қайғуришга мажбур этади. Шу томонларни ва иккинчи гуруҳ илгари сурган болани руҳан ҳамда жисмонан шакллантиришни зиммасига олган мактабгача тарбия муассасалари давлатнинг меҳнаткашларни ижтимоий ҳимоялашдаги бир воситаси сифатида мавжуд бўлиб келаяпти.

Кейинги йилларда барча жабҳаларда бўлганидек, жумҳуриятимизнинг мустақил давлат бўлганлигига асосланиб қилинаётган туб ислоҳотлар мактабгача тарбия муассасалари соҳасида ҳам бошлаб юборилганди. Шу муносабат билан Ўзбекистонда мактабгача тарбия муассасаларининг (концепцияси), (йўналишлари) матбуотда эълон қилинди. Мазкур масканларнинг мазмун-моҳиятини ўз ичига олган бу дастур кенг омма иштирокида муҳокама қилиниб, қабул қилинди. Ишлар илгари бораётган бир пайтда шундай бир «ташаббускор гуруҳ» пайдо бўлдики, уларнинг кичкинтойлар масканларига бўлган қарашлари на бугунига кўра оласиз, ё на истиқболни. Гўёки улар наздида дунё остин-устун бўлиб, эрта-индин ҳаёт тугайдигандек.

Мулоҳаза учун рақамлар: 1992 йилнинг охиригача **Самарқанд вилоятида 87 та, Тошкентда 70 та, Қашқадарёда 51 та, Қорақалпоғистон Республикасида 43 та, Навоийда 42 та, Сурхондарёда 79 та, Жиззахда 17 та, Наманганда 10 та, Сирдарёда 2 та, Бухорода 1 та жамоа хўжаликлари ва ташкилотларига қарашли болалар боғчалари ёпилган. Уларда тарбияланувчилар сони 31078 нафар болани ташкил этган. Ундан ташқари, Республика бўйича 128 боғча давлат бюджети ҳисобига ўтказиб юборилган.**

Юзага келган мазкур ҳолдан сўнг болалар боғчаларининг ҳозирги даврда тутган ўрни, унинг вазифалари ҳақида гарчанд кўп гапирилган бўлса-да, яна бир бор эслатиб ўтиш ошиқчалик қилмаса керак. Агар боласи биринчи синфга бориш арафасида турган ота-оналарга болани мактабга тайёрлаш деганда нимани тушунасиз, дея сўрасангиз, кўпчилиги унинг кийим-кечагию озодалигидан нарига ўтмайди. Бу эса уларнинг болакай мактаб остонасини ҳатламасданоқ маълум даражада маълумотли ва айрим малакаларга эга бўлиши кераклигини билмаслигидан далолат. Болалар боғчалари эса худди шу масъулиятни ўз зиммасига олган.

Яқинда «Оила ва жамият» ҳафталик газетида Хоразмда рўй берган бир фожиа тафсилоти берилди. Унда айтилишча, гўдакларни ташқарига чиқиб шўхлик қилмасин, дея ота-она улар устидан қулфлаб ишга кетади. Бола кўзига ҳар нарса ўйинчоқ бўлиб туюлади. Шундайин назоратсиз қолган гўдаклар гугурт чақишади. Натижада аланга остида икки норасида умри эрта хазон бўлди. Бизга ўша атрофда болалар боғчаси борлиги ёки бор бўлса-да, нега онанинг болаларини топширмаганлиги ноаён. Бу воқеани келтиришдан мақсад, болалар боғчасининг энагалик вазифасини ўташининг накадар муҳимлигини таъкидлаш.

Мактабгача тарбия муассасаларининг бундайин кескин равишда қисқариб кетиши, аввало, Республика халқ таълими вазирлигини ташвишга солди. Нега деганда, мустақил жумҳурият фарзандлари тарбияси ва таълими учун қайғурадиган вазирлик учун бу аҳвол натижаси бир талай муаммоларни келтириб чиқаради. Шу муносабат билан вазирлик турли вазирликлар раҳбарларига, вилоятлар ҳокимларию халқ таълими бош бошқармалари бошлиқларига хат йўллади. Унда болалар боғчаларини сақлаб қолишга, ёпилганларини қайта очишга чақириқ ҳамда умид руҳи бор эди.

Айнан шу масала юзасидан кўрсаткич бўйича биринчи ўринни эгаллаб турган Самарқанд вилоятига йўл олдим. Мақсадимни билгач, вилоят халқ таълими бош бошқармаси бошлиғи Ҳасан Нормуродов ўзининг мактабгача тарбия ишлари бўйича муовини Алла Егоречева билан биргаликда юзага келган аҳвол ва ундан сўнг кўрилган чора-тадбирлар ҳақида гапиришди.

— Тўғрисини айтсам, иш шу даражага етишини ўйламагандик, — деди Ҳ. Нормуродов. — 1992 йилнинг бошида вилоятимизда муассаса, корхона ва ташкилот давлат ва жамоа хўжаликларига қарашли 1093 та мактабгача тарбия муассасаси мавжуд бўлган бўлса, йил охирида шулардан 87 таси ўз фаолиятини тўхтатди. Урғут туманида давлат ва жамоа хўжаликларига қарашли 36 та, Оқдарёда 4 та, Қўшработда 4 та, Челакда 4 та, Булунғурда 6 та, Жомбой ва Пахтачи туманларида 2 тадан болалар боғчалари ёпилди. Оғир вазиятдан қутулиш йўлларини кўп ўйладик. Иш бевосита хўжаликлар раҳбарларига боғлиқ бўлганлиги учун вилоят ҳокимига мурожаат қилишдан ўзга чора топмадик.

— Унгача ҳам вилоят халқ депутатлари кенгаши нашрида, яъни «Самаркандский Вестник»да бир неча бор шу долзарб муаммони кўтариб чиқдик, — деди А. Егоречева. — Бироқ таъсири сезиларли бўлмади. Жараён давом эта бошлади. Жойларга бориб мазкур масканлар заруратини тушунтиришларимиз ҳам беҳуда кетди. Сўнгра Ҳасан Норбекович айтганидек, ойлик мурожаат билан чиқдик. Унда нафақат болалар боғчаларининг ёпилиши, балки кўпчиликларининг бюджет ҳисобига ўтказилиб юборилганлиги, айримларида ойлик тўловлар-нинг чидаб бўлмас даражада юқорилаб кетганлиги ҳам кўрсатилган. Шу билан бирга, ҳозирда фаолият кўрсатаётган болалар боғчаларининг ҳам кўпи қишда иситилмаганлиги сабабли вақтинча ишни тўхтатишга мажбур бўлаётганлиги кўрсатилганди.

— Яхшиямки, Пўлат Мажидович шунчалик куюниб юрганлигимиз замирида нима ётганлигини тушундилар, — деди Ҳасан Нормуродов. — У дарҳол, яъни 1992 йил 23 июнь куни 167-Ф сон билан «Корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва хўжаликлар қарамоғидаги мактабгача тарбия муассасаларини бюджетга ўтказиш ҳамда ёпишни тўхтатиш» тўғрисида махсус фармойиш чиқарди. Шу билан ишлар ўз ўзанига тушиб кетади, дея умид қилгандик. Афсуски, «қарори қатъий» раҳбарлар фармойишнинг бажарилишини пайсалга солишди. Масалани бу ҳолда қолдириш мумкин эмаслигини ҳисобга олиб, яна керакли идоралар эшикларини қоқишга тушдик. Бизни яна бир нарса, яъни мавжуд болалар боғчаларида ҳам ойлик тўлов бадалларининг ошиб кетиши, гуруҳларнинг камайиб кетиши ташвишлантирарди. Масалан, Самарқанд авиабирлашмасига қарашли 83-болалар боғчасида ойига ҳар бир тарбияланувчига 240 сўм, 160-қурилиш-монтаж поездига қарашли боғчада 450 сўм, Хотин-қизлар меҳнати фабрикасига қарашли 86-боғчада эса 500 сўмгача кўтарилиб кетди. «Кинап» заводидаги мавжуд 2 та болалар боғчаларида 280 бола тарбияланарди. Ойлик тўловнинг 1040 сўмга чиқиши болаларнинг тенг ярмини боғчага қатнашдан маҳрум этди.

Муаммонинг бу томонларини ҳам ҳисобга олган ҳолда вилоят ҳокими 1992 йилнинг 31 декабрида шу ҳақдаги чиққан олдинги фармойишнинг қониқарсиз бажарилаётганлиги ва жойлардаги жавобгар шахсларга аниқ топшириқлар кўрсатилган қарор қабул қилди. Унда, жумладан, шундай дейилган: **«Барча шаҳар, туман ҳокимларига, вилоят ҳокимияти агросаноат уюшмаси, мева-сабзавот ишлаб чиқариш концерни, «Самарқандқоракўл» ишлаб чиқариш бирлашмаси раҳбарларига мактабгача тарбия муассасалари сонини ва савиясини сақлаб қолиш юзасидан қатъий чора-тадбирларни ишлаб чиқиш, корхона, муассаса, ташкилот ва хўжалик раҳбарларига ўз тасарруфидаги мактабгача тарбия муассасаларининг бюджет ҳисобига ўтказилишига ва ёпилишига йўл қўймаслик, ота-оналардан ҳар бир бола учун олинаётган тўлов миқдорини қаттиқ назорат остига олиш юклатилсин.**

Барча корхона, муассаса, ташкилот ва хўжалик раҳбарларида боғчада бир бола сақлашга кетадиган ойлик ҳаражатнинг 30 фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорини тўлашни жорий этиш ҳамда ўзбошимчалик билан тўлов миқдорини белгилашга йўл қўймаслик талаб қилинсин».

— Шу қарордан сўнг ишлар анча жонланиб кетди. Булунғур туманида 6 та ёпилган болалар боғчаси қайта очилди. Қолганлари ҳам ишни бошлаш арафасида, — дея ўз сўзига якун ясади Ҳ. Нормуродов. Мен минг бир ташвишга кўмилган вилоят ҳокимининг ҳамма юмушдан ҳам бола тарбиясини биринчи даражадаги иш деб билган Пўлат Абдураҳмоновнинг бу борадаги ўй-фикрлари билан қизиқдим.

— Айнан биз яшаб турган ҳозирги даврни ўтиш даври дея таърифлашаяпти. Нафақат иқтисодиётда, балки маънавиятда ҳам бу ўз аксини топмоқда. Илгарилари юзага келган буҳрондан қутулиш йўллари ҳам марказдан ўша хўжалик шароитига тўғри келса, келмаса ҳам кўрсатиларди ва шунга амал қилинарди. Эндиликда эса ҳар бир жамоа ёки давлат хўжалиги иш юритишда ўзларига хос йўл тутишмоқда. Бироқ сўнгги йилларда кўпгина хўжаликларимиз қарздор бўлиб қолмоқда. Бунинг биринчи сабаби, ҳосилни йиғиб-териб олишга кетаётган техник ҳамда ёнилғи маҳсулотлари нархининг кескин равишда кўтарилиб кетганлиги. Маҳсулот таннархи билан мутаносиб эмаслиги. Президентимизнинг ўтган йили ҳосилдан салмоқли улушни меҳнаткашларнинг ўз ихтиёрига бериши анчагина аҳволни юмшатди.

Энди болалар боғчаларининг ёпилаётганлигига келсак, бу иш учун ҳеч қачон раҳмат эшитмаймиз. Нима бўлган тақдирда ҳам келажакни хиралаштириш эвазига фойда кўришни хаёлдан чиқаришимиз керак. Ҳозир бирон-бир жойни йўқ қилиб эмас, балки янги турдаги ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш корхоналарини очиш эвазига даромад топган маъқул. Уддабурон раҳбар ҳар доим тўсиқдан ҳам маънавий, ҳам иқтисодий зарарсиз ҳатлаб ўтиши керак. Шуни ҳисобга олган ҳолда барча хўжаликлар, корхона ва ташкилотлар раҳбарларига тутилаётган бу йўлнинг нотўғрилигини таъкидлаб, мактабгача тарбия муассасаларини қисқартириш эмас, балки улар сонини ва савиясини ошириш чораларини кўришни буюрдик.

Кўпгина хўжаликларга қарашли боғчаларнинг ҳокимият ҳисобига ўтказилиши ҳам мураккаб вазиятдан чиқишдаги тўғри йўл эмас. Негаки, ҳозирги шароитда вилоят бюджетида юзага келган аҳвол буни кўтармайди. Қолаверса, бу бюджет ҳам ўз меҳнаткашларимиз меҳнати эвазига бойиди. Ўша масканларда тарбияланаётганлар ҳам ўзимизнинг фарзандларимиз. Шундай экан, ҳеч қачон болаларимизнинг нурли истиқбол сари бораётган йўлларига ғов бўлмаслигимиз керак. Ахир хўжаликда ишловчи ишчи, колхозчи нима учун тер тўкиб ишлайди? У яратган бойликдан бир қисми фарзандининг тарбиясига, уни соғлом ўсишига сарфланишини истайди. Оғири енгил бўлиши учун тинмай меҳнат қилади.

— Пўлат Мажидович, хўжаликларнинг ҳозирги иқтисодий ночор аҳволини назарда олиб, болалар боғчалари ҳеч қандай моддий фойда келтирмайди, деган хулосасига қўшилишингиз ҳам мумкин эди-ку. Сиз эса аксини қилибсиз.

— Мен шу лавозимда ўтирар эканман, бугуним ўтса бўлди, эртага бир гап бўлар, дейишга ҳаққим йўқ. Биз ҳозир келажакни яратувчиларни яратишимиз керак. Ишимизнинг асосий мазмуни ҳам шундан иборат бўлмоғи лозим. Вақт ўтиб, орқага назар ташланганда, албатта, биринчи галда бу борадаги қилган юмушларимиз таҳлил қилинади, шунга қараб баҳоимизни беришади. Қайсики, ривожланган мамлакатнинг тараққиёт йўлини олманг, барчасида асосий ўринда ёшлар тарбияси — таълимига бўлган эътибор турган. Биз ҳам мустақил ривожланишдек ўта масъулиятли йўл бошида кетаётган бир пайтда, бир кун келиб мамлакатимизга . бош қош бўлғувчиларни ҳар томонлама талабга жавоб берадиган даражада тарбиялаб, илмли қилишимиз даркор. Бугун улар учун сарфланаётган бир сўмимиз минг бўлиб қайтиб келиши тайин.

Президентимизнинг ҳам, аввало, кишиларни ижтимоий ҳимоялашни йўлга қўйишимизни такрор-такрор таъкидлашида жон бор. Нега деганда, тўлақонли ижтимоий-ҳаётий заруратларнинг қондирилмаслиги режанинг бажарилмаслигининг асосий сабаби. Биз туманларда йиғин қилиб, илгаригидек «план» нега тўлмади, демасдан меҳнаткашнинг иссиқ-совуғидан суриштирамиз. Ваҳоланки, режалар ҳам айтарли қувончли эмас.

Жойларда бўлганимизда шундай ҳолларнинг кўп гувоҳи бўлдикки, мактаб, боғча бинолари олдидаги газ трубалари ўтгану, улар газлаштирилмаган ёки сув келтирилмаган. Жавобгар шахсларни ўша ерга чақириб, зудлик билан муаммони ҳал этишни топширдик. Шу тахлит бу каби масканларга «ўгай»га бўлган муносабатдек қарашларга чек қўйдик. Мактабгача тарбия тизими нафақат болага кун бўйи «қўриқчилик» қилишда, балки уни кейинги босқич бўлган мактабга тайёрлашда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Уларсиз ўрта умумий таълимни тасаввур этиш қийин. Ҳозир вилоят халқ таълими бош бошқармаси ҳам жойларда мазкур муассасаларнинг қайта очилишини назоратга олиб, уларда тарбия билан биргаликда қисман таълим бериш ишларини такомиллаштиришни амалга оширмоқда.

Ҳокимиятдан чиқиб вилоят халқ таълими бош бошқармасига келганимда Алла Владимировна мени қувониб қаршилади. Маълум бўлишича, Гўзалкент туманидан сим қоқишиб, ёпилган 9 та болалар боғчалари иш бошлаганлигини айтишибди. «Зеҳн», «Шодлик», «Капалак», «Нафиса», «Нилуфар», «Нафосат», «Лола», «Гуллола», «Ғунча» деб номланувчи болалар масканлари 910 нафар жажжиларни ўзининг ҳароратли қучоғига олди.

Самарқанд вилоятида мактабгача тарбия муассасаларини сақлаб қолишга қаратилган тадбирларни «шу ҳам қаҳрамонлик бўптими, улар ўз хатоларини тузатишибди, холос» дея эътибор ҳам бермаслик мумкин эди. Бироқ ўз вақтида тузатилган хато учун ҳамма вақт ҳам олқиш олиш одат тусига кирган. Унинг устига Самарқандда болалар боғчалари қайта очилаётган бир даврда, қолган вилоятларимиз хўжаликларидаги боғчалар эшигида куну тун қулф осиғлиқ. Қолаверса, ўша вилоят раҳбарларининг қалбига йилт этган илиқлик ташлаш учун ҳам бундай хайрли ишларни кенг тарғиб этиш жоиз. Нега деганда, юқорида англашилганидек, юқори маҳкамаларнинг у ёки бу муаммога бўлган муносабатларига кўп нарса боғлиқ.

Сафар сўнгида қайта очилган болалар боғчаларига ташриф буюрдик. Нимаси биландир улар бир-бирига шундай ўхшайдики, гўёки уларнинг ташвиши ҳам, қувончи ҳам бир хилдек. Гўёки улар сўзсиз бир-бирини тушунаётгандек туюлади кишига. Гўёки шу кичкинтойлар биз катталарга мақсадга қўлни-қўлга берибгина эришиш мумкин, дея ўргатишаётгандек.

Ёшлари учларда бўлган бир гуруҳ болакайлар даврасига кириб, улардан бирини сўроққа тутдим.

— Исминг нима?

— Фаллуҳ.

— Фарруҳ, уйларинг яхшими, боғча?

— Иккаласиям.

— Мендек катта бўлганингда ким бўлмоқчисан?

— Учувчи.

Ҳали «р»га тили келишмайдиган бу кичкинтойлар нигоҳлари юксакларга қадалган. Назарида улар ҳадсиз-ҳудудсиз имкониятлар соҳиби. Хаёлан улар осмону ерларга ҳукмронлик қилади. Улар учун уддасидан чиқолмайдиган ишнинг ўзи йўқдек. Аслида ҳам шундайдир, балки. Балки биз ўша кўзлари юксакларга қадалган болакайга кичиккина катакча чизиб, шундан чиқма деганимиз учун ҳам унинг боши эгилгандир. Болалар боғчаларининг ёпилиб, бирон-бир кўзга кўринарли даромад келтирадиган корхона ёки тижорат дўконига айлантирилиши ҳам минглаб гўдакларнинг юксакларга тикилган нигоҳларини хиралаштиргани тайин. «Ўта фойдали» деб топилган дўконнинг ёки корхонанинг келтирган фойдаси бир кун келиб шу даврнинг маънавий ярасига малҳам бўла оладими? Йўқ, албатта. Фақатгина рисоладаги ахлоқ ва маърифатлиликкина мамлакатни керакли поғонага кўтаришга қодир.

Гўдак қўлидаги нарсани тортиб олсангиз, у сизга илтижо билан қарайди-да, қўлини чўзади. Бермасангиз, нари борса йиғлайди. Дарҳол уни қўлига тутқазсангиз, ҳазиллашганингизни сезиб, сизга табассум қилади. Афсуски, юқорида келтирган далилларимиз катталарнинг беҳазил қилинган жиддий иши. Бунинг учун кичкинтойлар нима ҳам қилиша оларди. Ҳамма гуноҳ сизу бизнинг бўйнимиздадир. Бугунги ўйламай босган бир қадамимиз ўрнини вақт ўтгандан сўнг миллионлаб қадамлар билан ҳам тўлдиролмасликдан огоҳ бўлишимиз керак.

Шу каби ўйлар билан банд бўлган хаёлларимга ўз юртининг келажаги, равнақи куюнчаги бўлган бир шоирнинг қуйидаги сатрлари қуйилиб келди:

Ўзбекистон,
авайлагин болаларингни,
бошин сила қошу кўзи
қораларингни.
Бугун омон қолса,
Эртага улар
боғлаб қўяр етмиш
йиллик яраларингни.

Бугун узоқ айрилиқдан сўнг қалблари қувончга тўлган болакайлар боғча опаларининг қучоғига ўзини отиб суюнаётган бир паллада шу каби дийдорлашув иштиёқида юрган минглаб гўдаклар амалдор оталарининг, акаларининг саховатини кутиб ўтирибди. Зора, уларнинг ўйинга чанқоқ кўнгилларидаги гаплар кўзлари қарашида зоҳир бўлиб, илинж-ла термулиши, катталар қалбида заррача бўлса-да, меҳр-шафқатлиликни уйғота олса!..

Абдусамат РАҲИМ,
«Маърифат»нинг махсус мухбири.

О. АБДУРАЗЗОҚОВ суратлари.

Тўйхат ўрнида

УМР ЗИЙНАТИ

Умр оқар сув. Аммо у лаҳзалик онда қанчадан-қанча майса-ю, ниҳолларга, дов-дарахтларга ҳаёт, куч-қувват беради, уларни яшнатиб-яратади, Одамзод умри ҳам сувдай азиз ва мўътабар. Бунинг қадрига ҳамма ҳам етавермайди. Биров гулдай умрини хазон этса, бошқаси эса умрини гулга буркайди. Тошларга ёзилган ҳарфлардай асрлар оша муҳрлаб кетади.

Мен Абдуҳаннон ака Охуновни иккинчи хислатга хос инсон деб биламан. Чунки у зотнинг умр сўқмоқларига шундай ниҳоллар ўтқаздики, улардан, албатта, келажак авлод баҳраманд бўлади. Бобомиз ўтқазган азамат дарахтлар, деб эъзозлайди.

Абдуҳаннон Охуновнинг таржимаи ҳоли ҳам кўп қатори оддий. 1933 йилда Фарғона вилояти Бешариқ туманининг Телов қишлоғида туғилган. Ота-онаси косиб-деҳқон бўлган. Биринчи ўрта мактабини тугатиб, 2 йил ўқитувчилик қилди. Кейин Низомий номли Тошкент давлат педагогика институтининг тарих, тил ва адабиёти куллиётига кирди. 1-курсдалигидаёқ ундаги ташкилотчилик, талабалар билан тил топа билиш хислатлари намоён бўла бошлади. Уни куллиёт профессор-ўқитувчилари ва комсомолларга бошлиқ этиб сайладилар.

1959 йили олийгоҳни тугатиб, Қўқон шаҳридаги 15-мактабга ўқитувчи бўлиб борди. Бу ерда Абдуҳаннон ака мактаб жамоаси билан тезда тил топишиб кетди. Ўқитувчилар уни ўзларига илмий бўлим мудири қилиб сайлашди. Шундан кейин мактабда давомат ва ўзлаштириш кескин ўзгарди. 1-йил ўтмас, Қўқон шаҳридаги таълим-тарбия ишлари намунали йўлга қўйилган илм ўчоқлари сифатида тилга олина бошлади.

А. Охуновдаги истеъдод, ташкилотчилик хислатлари устозлари қулоғига ҳам етди. Уни куллиёт раҳбарлари олийгоҳга ишга таклиф этишди...

Абдуҳаннон аканинг кейинги ҳаётида қандай воқеалар содир бўлган бўлса, кўз олдимизда бўлди. Қизиқ... Умр давомида кўпчилик билан танишасиз. Уларнинг кўпи шунчаки таниш. Аммо баъзилари билан самарали ҳамкорлик натижасида сақланиб қолади. Бўлмаса, Абдуҳаннон ака мендан 7—8 ёш катта. У билан танишгач, бир-биримиз қувонган сак қувондик, ташвишланганда диққат бўлдик...

Менга аканинг энг ёққан томони — эҳтиросли(?)... Шунинг учуними кўпчилик юриш-туришига, муомиласига, ҳаракатчанлигига ҳавас қиладилар...

1961 йил собиқ КПСС тарихи кафедрасига ўқитувчи бўлиб ишга келди. Илмий иш олиб бориш учун катта имконият пайдо бўлди. Ёш ўқитувчи таниқли тарихчи олим, тарих фанлари доктори, профессор Мовлон Ғаффорович Воҳобов раҳбарлигида «Ўзбекистон Компартиясининг 1956 — 1961-йилларда колхозчи-деҳқонларнинг маданий ва илмий-техникавий савиясини кўтариш учун кураши» деган темада номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. Фан номзоди илмий даражасини олгандан кейин А. Охунов 1973 йилгача индустриал-педагогика куллиётидаги партия ташкилотининг котиби вазифасида ишлади.

1977 йилдан бошлаб 1990 йилгача кечки бўлимда — ижтимоий куллиёт декани вазифасини бажарди. Кечкида масъул вазифани бажариб юриб илмий ишларини тўхтатиб қўймади. У 1980 йили докторлик диссертацияси темасини Координация Советининг тасдиғидан ўтказди, илмий ишларни давом эттирди. Кўп китобларни кўрди. Қатор архивлардаги материаллар тўплади, диссертация тайёрлаш усулларини ўрганди. Натижада «70-йиллар ва 80-йилларнинг бошларида Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигида илмий-техника тараққиётини механизмининг шаклланиши ва индустриал-педагогик асослари учун кураши» мавзусида диссертация тайёрлади ва ихтисослашган илмий Советга тавсия этди, уни муваффақиятли ҳимоя қилди. Унинг ишини тарих фанлари доктори, профессор А. Д. Гончаров, Ўзбекистон фанлар академиясининг мухбир аъзоси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, тарих фанлари доктори, профессор М. И. Искандаров, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, тарих фанлари доктори, профессор А. М. Юлдашевлар юқори баҳоладилар.

А. Охунов диссертация мавзуси бўйича 2 та монография нашр эттирган. 30 дан ортиқ илмий мақолалар эълон қилган. Талабалар, ўқитувчилар орасида ҳам яхши лектор, тажрибали, меҳрибон тарбиячи сифатида юксак обрў-эътиборга эга. Шунингдек, 40 йилдан бери ўқитувчи, 32 йилдан бери эса шу олийгоҳда ишлайди.

А. Охуновнинг кўп йиллик хизматлари Ўзбекистон Олий Совети Президиумининг, Собиқ СССР халқ таълими вазирлиги ва Ўзбекистон Халқ таълими вазирлигининг фахрий ёрлиқлари билан мукофотланган.

60 баҳорни қаршилаётган олим, ўзбек фанининг тараққиёти учун бутун куч ва билимини сарфламоқда. Бу фойдали, албатта, умрнинг зийнати бўлиб қолади...

Утамурод НУРМУҲАМЕДОВ,
Филология фанлари номзоди.

„ШИРИН СЎЗ ИЛА ХАЛҚҚА МАРҒУБ ЎЛҒИЛ“

ШОГИРД УСТОЗ БАЁНИДА

АЛИШЕР НАВОИЙНИНГ «ХАМСАТУЛ МУТАХАЙИРИН» («БЕШ ҲАЙРАТЛАНУВЧИ») АСАРИ БУЮК УСТОЗИ, МУТАФАККИР АБДУРАҲМОН ЖОМИЙ ҲАЁТИ, ИЖОДИ ВА ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРИГА БАҒИШЛАНГАНДИР.

Абдураҳмон Жомий чун аср фузалосидин ва замон уламосидинким, аларнинг шогирдлигига муаззаз (иззатли) ва мумтоз ва мушарраф ва сарафроз эрдилар — неча киши аларнинг сийрати ва камолоти шарҳида расоил (рисолалар) ва кутуб (китоблар) битибтурлар ва тасониф (тасонифлар, тўплам тузиш) сабт этибтурлар, ародадур (одамлар орасида маълумдур). Бу заиф дағи (ҳам) бу бобда «Хамсатул-мутахайирин» («Беш ҳайратланувчи») рисоласини битибмен. Анда филжумла ...алар зикри била қаламимни гавҳарнисор (гавҳар сочувчи) этибмен... (Мавлоно Нури миллат ва-д-дин) Нуриддин (Абдураҳмон Жомий) зоҳир юзидин ўзларин Қутбул муҳаққиқин (Ҳақиқатни очувчилар қутби) ва Ғавсул-соликин (Соликлар — шогирдлар, издошларнинг бўйи устози) Мавлоно Саъидул миллати ва-д-дин (Саъдиддин) Кошғарий)нинг муриди кўргазурлар эрди.

Аммо ҳамоноки, увайсий (ғойибдан устозга шогирд) эрдилар ва Хожа Баҳовуддин Нақшбанд руҳонийатидин тарбият топиб эрдилар. Замон машойиҳидин (улуғ шайхларидин) Ҳожа Муҳаммад Порсо муборак назарларига етишиб эрдилар ва шайх Баҳовуддин Умар суҳбатига мушарраф бўлиб эрдилар... ва сайир замон машойиҳи била суҳбат тутиб эрдилар. Ва ҳам бу тоифа (шайхлар, азиз-авлиёлар) ҳолати ва масоилидин (муаммоларидин) баҳра топиб эрдилар ва ҳам баҳра еткуриб эрдилар. Саксон бир ёшға еттилар ва саккиз юз саксон тўққузда (милодий 1492 йилда) жумъа кечаси (8-ноябрь) Ҳирот хиёбони бошида ўз манзилларида (уйларида) тангритаоло раҳматиға восил бўлдилар).

Аларнинг муҳлисларидин бири мунаввар марҳад (қабр)лари устида олий иморат ясаб, баъзи муридлари ва шогирдларидин ул иморатда фақойиқ фунунин (нозиклик санъат-ҳунарини) ва ҳақойиқ улулсин (ҳақиқат илмларини) ҳоло дарс этиб; жамоати касир (кўп) толиблар алар руҳонияти баракатидин нафъи шомил ва файзи комил топардилар (етарли фойда ва файз, камолот касб этар эдилар).

Назм ва наср таснифларидин элликка яқин борки, замон аҳли андан баҳрамандурлар. Назмларидин уч девондур. Аввалғи девон: «Фотиҳатуш-шабоб»ка машҳур («Ёшликнинг гуллашиочилиши»), иккинчи: «Воситатул-икд»ка маъруфдур («Дурлар шодаси») ва учинчи «Хотиматул ҳаёт»ка мавсумки, олам аҳли тилида ул назмлардин ўзга оз назм жорий бўлур (яъни, олам аҳли ҳазрати Жомийнинг шу шеърларидан бошқа шеърни деярли билмайдилар). Ва, маснавийдин (достонлардан) «Ҳафт авранг» («Етти тахт») дур, етти дафтар тартиб топибтурки, (булар): «Туҳфатул аҳрор» олийҳиммат одамларга совға») ва «Силсилатуз-заҳоб» («Олтин занжир») ва «Юсуф ва Зулайҳо»... ва «Ҳирадномаи Искандарий» ва «Субҳатул-аҳрор» («Олийҳиммат одамлар тасбеҳи») ва «Солмон ва Абсолдур...».

Буюк даҳо — А. Навоийнинг бундай тарихий сатрларида унинг дунёвий устози Абдураҳмон Жомийга бўлган чексиз ҳурмат ва садоқат нафаси, унда бениҳоя эъзозу икромлари мужассам эканлигини кўрамиз.

Ашур Али АҲМАД ўғли.

«ГАР ИШҚ ЎЛСА КОМИЛ...»

Навоийнинг ишқий ғазалларидан лирик қаҳрамон — ошиқ шоирнинг ишқ-муҳаббат (ва, умуман, камолот борасидаги юксак идеаллари ғажассумидан иборат бўлган чинаккам рицар (баҳодир) сифатида гавдаланади. Унинг (Яъни, лирик қаҳрамон) тимсолида биз ошиққа хос жамтарлик ва садоқат, ҳақиқий инсон учун зарур бўлган ғурур ва мардлик қўшилиб кетганлигини кўрамиз.

Ҳақиқий ошиқ ўз қалбининг чинакам софлигига эришмоғи зарур. Унинг қалбидан ўрин олган тушунча — бу, меҳр ва садоқат. Бу масалада унинг тили билан дили доимо мувофиқ бўлиши шарт.

Навоий ижодиётининг ўрта даврига мансуб бўлган «Хамса»да ана шу фикрнинг янада ривожланиб, ошиқ шахсияти ҳақидаги фалсафий формула даражасига етганлигини кўрамиз:

Ошиқ они билки, эрур дарднок,
Ҳам тили, ҳам кўнглию ҳам кўзи пок.
Агар (турли) миллатларнинг ўзаро дўстлиги ва ҳамкорлиги ғояси «Хамса»да эпик планда намоён бўлса, (ғазалларида) лирик қаҳрамоннинг мулоҳазалари ва кечинмалари шаклида кўринади.
Ҳусн чу хилва қилур, оҳу қарода йўқ фарқ,
Кишига келса бало-хоҳи хито, хоҳи хабаш.
Агар ҳусн ўлса қотил — зор не дарвешу, не султон,
Ва гар ишқ ўлса комил, ёр не ҳинду, не ўзбак.
(«Наводируш-шабоб»дан).

Демак, ишқ олдида маъшуқанинг миллати ва насли насабининг мутлақо аҳамияти йўқ. Навоий ғазалларидаги ошиқ маънавий қиёфасида бўртиб турган ана шу хусусият уни (бошқа фазилатлари билан бирга) ўзбек классик лирикаси тарихида ўзига хос янги қаҳрамон даражасига кўтарган.

Ёқубжон ИСҲОҚ,
«Навоий поэтикаси» китобидан.

Алишер Навоий «Насойиму-л-муҳаббат»да ёзилишича: «Мавлоно Жалолиддин Румий сўзларида мазкур дурким, Шайх Мансур Халлож юз эллик йилдан сўнгра шайх Фариддин Аттор руҳига тажаллий қилди ва ашинг мураббийси бўлибтур».

Алишер Навоий шайх Фариддин Атторнинг қандай қилиб, сўфийлик, дарвешлик йўлига кирганлигини бундай ифойдалайди: «Дебтурларки, алар аттор доривор, хушбўйликлар сотувчи» экандурлар. Тавбаларига сабаб улдурки, бир кунн атторлиғ дўконида муомалаға машғул ва маъшаф (берилган) эмишлар. Дарвеше (бир дарвеш) дўкон эшигига етар ва неча қатла «Шайъан лиллоҳ!» (Аллоҳ йўлига бир нарса бер) дер. Анга парво қилмаслар. Ул дарвеш дерки: «Эй, Ҳожа, не навъ ўлгунгдур?» Алар (Фариддин Аттор) дебтурларки: «Андоққи, сен ўлгунг (сен қандай ўлсанг, шундай») Дарвеш дебтурки «Сен мендек ўлаолмассен». Алар дебтурларки, «Нечук?». Дарвеш дебтурки: «Мундоқ». Дегач, аёғин боши устига қўйибтур ва жонини ҳаққа таслим қилибтур. Алар (Аттор)нинг ҳоли мутағаййир бўлибтур ва дўкон ва андағи ҳар не бор экандур, барҳам урубтурлар ва бу тариқатга киритурлар».

Қуръони каримда айтилибдурки, «Яхшиликка ,интилган муштоқларни ва толибларни доимо ҳақ субҳонаҳу ва таоло мукофотлайди. Доимо яхшиликка интилган, нафаси шифобахш зотларнинг ҳаёти бу дунёда машаққатли бўлса ҳам охирати жаннат боғларидур.

Алишер Навоий «Насойиму-л-муҳаббат»да ёзишича, Мавлоно Жалолиддин Румий (ҳаж сафарида) Балхдин Маккаи мукаррамаға борурда Нишопурда алар (Фариддин Аттор) суҳбатига етибдур ва Шайх кибарисинда (улуғ ёшда) эрмишлар, «Асорнома» китобини Мавлоно (Румий)га беритурлар ва Мавлоно доим ул китобни ўзи била асрар эрмиш ва ҳақойиқ (ҳақиқат) ва маориф (маърифат) адосида иқтидоси аларғадир (яъни, Атторни устоз деб ихлос қўйгандурлар) ва (Румий) андоқ дебтурки:

Гарди Аттор гашт Мавлоно,
Шарбат аз дасти Шамс будаш нўш.

(Яъни: Мавлоно Румий шайх Аттор даштини (оламини) кезди, Шамс (Табризий) қўлидан ишқ шарбатини ичди).

Ва яна бир ерда дебтурки:

Аттор руҳ буду Саноий ду чашми ў,
Мо аз пайи Санойиу Аттор омадем.

(Яъни: ёш Румийга шайх Аттор руҳ бўлди-ю, Саноий икки кўз бўлди, биз Саноий ва Аттор изидан бормоқдамиз).

...Ҳазрати Маҳдуми Нуран (Жомий) дебтурларки, бу тоифанинг ҳеч қайсисининг сўзларида топилмас:

Эй, рўй дар ҳамида ба бозор омада
Халқе ба ин тилисм гирифтор омада.

(Яъни: Эй, жамоли олам эшикларини очувчи, бозорга келмоқдасан, Халқни бу тилсимга, сирларга гирифтор этиб келмоқдасан)

Майли халқи жумла олам то абад,
Гар шиносанду ва гар на суйи туст.

(Яъни: Жумлаи олам хоҳишлари то абад тугамайди, олам тугашини билсалар ҳам уларнинг хоҳишлари тузалмайди).

Ва бу дастур била бу қасидага тамом шарҳ қилибтур ва ихтисор (мухтасарлик) жиҳатидан бу бир байтни ирод қилди».

Бу ерда Алишер Навоий улуғ устози Маҳдуми Нуран — Жомийнинг шайх Атторнинг бир байтини қандай шарҳлагани ҳақида гапирмоқда. Навоийнинг кейинги сўзлари шу фикрни исботлайди:

«Ва заифи номурод «Навоий (ҳазрати шорих) яъни, шарҳловчи, Жомий хизматига мушарраф бўлуб эрдим. Ва ҳазрати шайх бузургвор (Аттор)ни назм ва насрдин мусаинафаги (асарлари) беҳад кўпдур. ...Назмлари йўз йигирма минг байт тахминан бўлғай ва сўзни, анға ўхшарки, бу байтлариға хатм қилмиш бўлғайлар:

Куфри конфрроу дини диндорро,
Зарран дардат дилң Аттороро.

(Яъни, кофирнинг куфрию, диндорнинг дини Атторнинг дилидаги дард заррасидур).

Ва ул ҳазрат (Фаридуддин Аттор) олти юз йигирма еттида (1229) куффор илкида (мўғул кофирлари қўлида) шаҳодат шарбати татибтурлар ва муборак синни (ёшлари) 114 да эрмиш ва мазорлари Нишопурдадур ва мухлис ниёзмандлардин баъзан муравваҳ (салқин, руҳафзо) иморат ясабтур».

Асарларида Аттор қадимий ривоятларни яхши билувчи устоз ҳикоячи санъаткор сифатида кўринади. Ҳошияланган ҳикоятли маснавиларидаги сонсаноқсиз жажжи ҳикояларига нозик, илоҳий тасаввуфий маъноларни табиий маҳорат билан сингдира олган буюк маҳорат эгасидир, — деб ёзади Олмон шарқшуноси Ҳ. Фиттер. — Иккинчи даврада — ижодий режа ва тартибга унчалик риоя қилинмайди. Адабий санъатларидан бири шуки, айни сўз, байт ва ё мисра бошида такрорланиб келади (тақриз, анафора) ва биридан-бирига кўчади. Атторда бу санъат дунё адабиётида кўрилмаган даражада тез-тез учрайди. Айни сўзлар сукунат билмаган бир ҳаяжон ила юз мартадан зиёд бирин-кетин байт бошида келади. Шоир баъзан пантеистик (борлиқни илоҳийлаштириш) туйғулари-ла маст ва баъзан илоҳий кулл (барча одамлар) ила бирлашмоқ иштиёқида кўринур. Шу давр изидан учинчи давра — ихтиёр, яъни қарилик даври етиб келади. Бу даврада шоирнинг ҳаяжонлари шиддати сўниб, асарларида теран мулоҳазалар қўпаяди. Шу даврга оид баъзи асарларининг марказида ҳазрат Алининг шахсияти илоҳийлашган ҳолда кўринади.

Ф. Аттор асарлари ёзилиш тартиби (хронологик) жиҳатдан қуйидагичадир: 1) «Ҳайдарнома» — бизгача етиб келмаган. 2). Девон. 3. «Жавоҳирнома». 4. «Шайхул-қалб» (Сўнгги икки асарни шоирнинг ўзи йўқ қилган). 5. «Хусравнома». 6. «Асорнома». 7. «Мантиқут—тайр». 8. «Мусибатнома». 9. «Мухторнома». 10. «Илоҳийнома». 11. «Хусравнома». 12. «Булбулнома». 13. «Панднома». 14. «Тазкираул-авлиё». 15 «Меърожнома». 16. «Гумгумнома». 17. «Вуслатнома». 18. «Ўштурнома». 19. «Жавҳару-з-зот». 20. «Ихлоснома». 21. «Басарнома». 22. «Мазхарул ажойиб». 23. «Лисонул-ғайб».

Булардан бошқа яна бир туркум асарлар борки, улар Аттор асарларида исмлари тилга олинмаган, аммо унга нисбат берилади: «Ҳафт водий», «Ҳайотнома», («Тириклик ҳақида») «Васиятнома», «Канзул-ҳақойиқ» (Ҳақиқатчилар хазинаси»), «Канзул асрор» («Сирлар хазинаси»), «Ихвонус-сафо» («Пок оғайнилар»), «Валаднома», «Мифтоҳулфутух» («Фатҳлар калиди»), «Хусравнома» ёки «Гул ва Хусрав» — маснавий тарзида ёзилган дунёвий ишқ достони. Мавзуи милоднинг илк давридаги эллинистик (юноний руҳдаги) романга бориб тақалади. Асарда Рум қайсарининг бир чўрисидан бўлган ўғли Хусрав ила Хузистон подшоҳининг қизи Гул орасидаги ишқий можаролар тасвирланган.

«Девон» — ғазаллардан иборат ва уларда маснавийлардаги тасаввуфий ғоялари лирик тарзда ифода этилади.

«Мухторнома» — рубоийлар тўплами. Бизгача етиб келган рубоий мажмуаларининг энг қадимгисидир. Исми номаълум таржимон бу асарни султон Салим II (1966—1954) учун турк тилига таржима қилган.

«Асрорнома» — Атторнинг тасаввуфий руҳдаги маснавийларидан биринчисидир. 26 мақоладан иборат бу асарда тасаввуфий фикрлар кичик ҳикоялар воситасида изоҳланган. Аҳмадий тахаллусли бир зот бу асарни туркчага таржима қилган.

«Мантиқут-тайр» — Атторнинг энг машҳур маснавийсидир. Асар бир ҳикоят билан ҳошияланиб, орада яна кўп кичик ҳикоятлар келтирган. Ҳошия ҳикоянинг асли Муҳаммад ёҳуд Аҳмад Ғаззолийга нисбат бериладиган «Лисонут-тайр»га бориб тақалади.

Алишер Навоийнинг «Лисонут-тайр» достони ҳам Ф. Атторнинг «Мантиқут-тайр»ига назирадир. (Е. Бертельс, Навоий ва Аттор. Яна қаранг: Ислом энциклопедияси. Алишер) XV асрда яна Муҳаммад ал-Бадахшоний (ёки Бадахший) «Мантиқут-тайр»нинг мухтасар нусхасини ёзиб, турк султони Боязид II га тақдим этган (Ф. Кўпрулу. Эски шоирларимиз, девон адабиёти антологияси. Истанбул. 1981).

«Мусибатнома». — Бу маснавийда шоир Аллоҳни Коинотда излаб, охири ўз қалбидан топганлиги ҳақидаги тасаввуфий ғояни бошқача бир тарзда ифодалаган. Бир солиқ (тариқат, сулук аъзоси) пирининг амри билан руҳан кўкларга саёҳат қилиб, Исрофил, Мекоил, Азроил ва бошқа фаришталар ҳамроҳлигида Арш, Курси, Лавҳ, Қалам, Жаннат, Жаҳаннам, Кўк, Қуёш, Ой, Аносири-арбаин (Тўрт унсур), Тоғ, Денгиз, Маъдан, Наботот, Ҳайвонот, Қушлар, Иблис, Одам, Нуҳ, Иброҳим, Мусо, Довуд, Исо, Муҳаммад, Ҳис, Хаёл, Ақл, Қалб ва Жон билан учрашади. Улар бирин-кетин ҳусни таътил руҳидаги жавоблари билан солиқнинг умидини йўққа чиқарадилар. Ниҳоят, у изланганини ўз қалбидан топади. Бу достоннинг қамровли ҳикояси гўзалдир. Бундан ташқари асарга жуда кўп кичик ҳикоятлар сингдириб юборилган.

Фариддин Атторнинг сўнгги машҳур асари — «Лисону-л-ғайб» бўлиб, бунда шоирнинг шиаълик мазҳабига ўтганлиги ошкора ифодасини топган. Асарда аввал зикр этганимиздай, Муҳаммад алайҳиссалом асҳобларидан учтаси (Абу Бакр Сиддиқ, Умар ибн Хаттоб, Усмон ибн Аффон) қораланиб, фақат ҳазрати Али ва унинг авлодлари пайғамбар илоҳий асрорларининг давомчиларидир, деган ғоя илгари сурилади. Бундан ташқари, шоир ўзининг хилватда ҳузур-ҳаловат топганлигини, хилватда ошиқ сифатида маъшуғини (Аллоҳ)ни васлига етишганлигини изҳор этади. Шайх Фаридуддин Атторнинг ҳаққа етишуви йўлидаги изланишларининг сирлари ҳали кўп асрларгача руҳшунос олимларни безовта қилади.

Маҳкам АНДИЖОНИЙ,
Муҳаммад АБДУРАҲМОН.

НАВОИЙ ВА АТТОР

ҚУШЛАР НИЗОСИ

(«ЛИСОН-УТ ТАЙР»ДАН)

Бир куни гулистон, ўрмон, денгиз ва биёбон қушлари ҳар бири ўз гуруҳи билан бир ерга жам бўлиб, мажлис тузадилар. Улар муҳаббат билан наво тузиб, базм тугагач осмонга парвоз қилмоқчи эдилар.

Аммо бу йиғинда улардан ҳеч бирининг тайиғ ўрни йўқ эди. Ўтиришда тартиб бўлмагани учун Олақарға Тўтидан, Зоғ (Гунгқарға) эса Булбул ва Қумрилардан юқорироқда ўтирди. Калхат Шунқордан тўрға чиқди. Ўлаксахўр йўртачи эса Товусни ҳам назар-писанд қилмай юқорига ўтиб кетди. Ҳунарликлар ўрнини беҳунарлар эгаллади. Тожсиз қушлар тўрга чиқиб олишди, тождор қушлар эса пойгоҳда қолишди.

Ниҳоят, пойгоҳдагилар низо чиқардилар, тўрдагилар эса уларнинг сўзларига қулоқ осмадилар. Натижада қушлар ўртасида ғавғотўполон кўтарилди, улар аҳволни можаролаша-можаролаша муҳокама қила бошладилар. Вақт ўтган сари бу можаро тобора ошиб борди.

Охир-оқибат қушлар шундай бир шоҳга муҳтож бўлдиларки, у шоҳ инсофли ва диёнатли яхши тартиб ўрната оладиган ва адолатли бўлсин. Токи унинг давлати соясида пастдан аълога шикаст етмасин, юқори табақадагилар эса ўрта табақалар олдида хор бўлмасин. Ҳар бир қуш гуруҳи азиз бўлгани ҳолда, ҳамма тамизли (бир сўзли), ақлли ва доно шоҳ бўлишини истади.

Аммо бундай одил шоҳ улар орасида йўқ эди. Шунинг учун ҳам қушлар зору-маҳзун бўлиб, ҳар бири ўзининг ёмон ҳолидан афсус чекмоққа киришди. Улар (овозида) мотам оҳанглари эшитила бошлади. Бундай шоҳ топилмаслигидан барчаси ноумид бўлдилар. Бу ҳодиса улар қалбида оғир из қолдирди. Улар чала ўлган қуш каби изтироб чека бошладилар.

Шарофиддин Шариф Насрий баёнидан.

ҲИКМАТЛАР

Кўнгил хазинасининг қулфи тил ва у хазина калитини сўз бил.

* * *

Тили ёмон халқ кўнглига жароҳат етказгани каби ўз бошига ҳам офат етказади.

* * *

Агарчи тилни сақламоқ (тиймоқ) кўнгулга, оғирдир, аммо сўзни сочиб йўбормоқ бошга офатдир.

* * *

Оғзига келганини демоқ — нодоннинг иши.

* * *

Вафосизда ҳаё йўқ,
Ҳаёсизда вафо йўқ.

* * *

Иззат тиласанг кўп дема,
Соғлиқ тиласанг кўп ема.

* * *

Бордир инсон зотида
анча шараф,
Ким ёмон ахлоқин этса
бартараф.

* * *

Киши таълимидин топса
маломат,
Топар илм аҳли оламинда
ҳижолат.

* * *

Агар ҳикматга бўлса
илтифотинг,
Ки бўлсун Нуҳ умрича
ҳаётинг.

* * *

Қуёшдек, шоҳ адолат
пеша қилса,
Жаҳон мулкини бир
дамда ёрутқай.
Агар зулм этса, оқшом
зулматидек,
Ҳам ул дам тийралик
оламни тутқай.

СУРАТДА: ўқувчилар ижро этаётган шоир шеърлари билан айтиладиган қўшиқлар ҳам, сўз усталарининг А. Навоий меросига оид чиқарилган пластинкалари байрам нафасини ўзгача ифода этди.

Сураткаш Р. АЛЬБЕКОВ.

БИРИ ПИР, БИРИ УСТОЗ

Ҳусайн Бойқаро тахтга чиққанида (1469) Алишер Навоий Самарқандда эди. Ҳусайн Бойқаро ўзининг мактабдош дўсти Навоийни пойтахтга — Ҳиротга таклиф қилди ва давлат ишларига жалб этди.

Ҳусайн Бойқаро қўлидан келганича, давр, шароит, имкон берганича мамлакатда илм, маърифатни, маданиятни тараққий эттиришга интилди.

«Макоримул-ахлоқ» муаллифи Ҳондамир султон Ҳусайн Бойқаронинг вилоятларни обод қилиш, бинокорлик ва деҳқончиликни ривожлантириш юзасидан тузган режалари ҳақида сўзлаб, шундай бир воқеани ҳикоя қилади. Ҳусайн Бойқаро Хоразм вилоятининг равнақи учун у ерга уч минг хонадонни кўчириш ҳақида фармон беради. (Ҳусайн Бойқаро илгари Хоразм вилояти ҳокими эди) — М. М.). Лекин Навоий бу фикрга эътироз билдириб, бир неча марта шоҳ ҳузурида бундай қилмаслигини сўрайди. Охири Навоий «Ўзингизнинг менга берган фармонингизга биноан, ҳар бир иш ўринсиз воқеъ бўлса тўққиз мартагача айтишга ҳақлидурман», деб, шоҳдан бу ишнинг баҳридан ўтишини сўрайди. Шунда Ҳусайн Бойқаро Навоийнинг давлат манфаатидан келиб чиққан ҳолда, халқ аҳволига қайғуриб, бу ишга монеълик қилаётганини англайди. Лекин Хоразмни обод қилишга ғоят қаттиқ курашмоқни султон кўпдан ният қилиб қўйганлиги сабабли Хоразмга уч минг хонадондан икки мингги қолиб, бир мингини кўчириш учун янгидан ҳукм чиқаради.

...Султон Ҳусайн Бойқаро даврида Ҳирот бутун Шарқда илм, санъат ва адабиётнинг яшнаган марказига айланди. Алишер Навоий бошчилик қилган, Ҳирот маданий муҳитида машҳур тил, адабиёт олимлари ва тарихчилар, ҳаттот ва котиблар, бастакор ва хонандалар, рассомлар ва наққошлар, созанда ва ҳофизлар, файласуф ва мусиқашуносла р, шоир ва адиблар ижод қилар эдилар. Навоий уларга етакчилик қилди, ижодий фаолиятлари ривожланишига ёрдам кўрсатиб, доимо фойдали маслаҳатлар бериб турди. Ҳусайн Бойқаро дўсти Навоийни беҳад ҳурмат қилди, уни қўллаб-қувватлади. (Навоий каби у ҳам) Жомийни пирим, деди, замонасининг машҳур олимлари, фозиллари, санъат ва адабиёт аҳллари ундан (султон Ҳусайндан) баҳраманд бўлдилар. Ўз навбатида бундай қизғин адабий ва маданий муҳитда Ҳусайн Бойқаронинг ижоди ҳам камолотга эриша борди...

Суюмма ҒАНИЕВА.

* * *

Саҳифа материалларини Маҳкам Маҳмуд ва Ашур Али Аҳмад ўғли тайёрлади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИНИНГ ЎҚУВ ЮРТЛАРИ ХЎЖАЛИК ҲИСОБИДАГИ ҚУРИЛИШ-ТАЪМИРЛАШ ТАШИЛОТЛАРИ БЎЙИЧА 1993 ЙИЛ УЧУН ҚОРА ВА РАНГЛИ МЕТАЛЛ ПАРЧАЛАРИ ЙИҒИБ ТОПШИРИШ ТАҚСИМОТ РЕЖАСИ

Бошқарма, ўқув юртлари ва ташкилотлар	қора металл парчалари (т. ҳисобида).	Рангли металл парчалари (килограмм ҳисобида)			
		жами	шу жумладан: қўрғошин	алюминий	мис
Андижон вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари).	350	7392	409	2104	4879
Толстой номидаги Андижон педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Ленинск педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Бўз педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Андижон индустриал педагогика техникуми	30	—	—	—	—
Андижон ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	490	7392	409	2104	4879
Бухоро вилояти халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	390	4853	311	1011	3531
Хўжаев номидаги Бухоро педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Бухоро индустриал педагогика техникуми	30	—	—	—	—
Бухоро ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	470	4853	311	1011	3531
Қашқадарё вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	330	4392	100	946	3346
Қарши педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Шаҳрисабз педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Қашқадарё ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	410	4392	100	946	3346
Наманган вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	300	6192	234	1304	4654
Наманган педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Чуст педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Косонсой педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Наманган ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	410	6192	234	1304	4654
Самарқанд вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	421	8817	1454	1805	5558
Макаренко номидаги Самарқанд педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Ушинский номидаги Самарқанд педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Беруний номидаги Самарқанд педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Каттақўрғон педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Рус тили чуқур ўргатиладиган ва кучайтирилган ҳарбий-жисмоний тарбия тайёргарлигига ихтисослаштирилган республика мактаб-интернати	10	—	—	—	—
Самарқанд ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	551	8817	1454	1805	5558
Сурхондарё вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	250	5957	349	1505	4100
Термиз педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Ангор педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Денов педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Сурхондарё ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	345	5957	349	1505	4100
Сирдарё вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	128	2854	135	575	2144
Сирдарё педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Гулистон педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Сирдарё ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	198	2854	135	575	2144
Жиззах вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	177	4735	253	1455	3027
Жиззах давлат педагогика институти	80	—	—	—	—
Жиззах педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Жиззах ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	302	4735	253	1455	3027
Тошкент вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	411	6692	705	1724	4263
Ангрен давлат педагогика институти	70	—	—	—	—
Ангрен педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Бекобод педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Тошкент вилоят ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	576	6692	705	1724	4263
Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	246	8517	1379	1715	5432
Низомий номидаги Давлат педагогика институти	60	—	—	—	—
Крупская номидаги педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Ленин номидаги педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Ражабий номидаги педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Машинасозлик бўйича Республика ўқув-ишлаб чиқариш маркази	25	—	—	—	—
Янги технология бўйича ўқув-ишлаб чиқариш маркази	25	—	—	—	—
Республика ўқув-ишлаб чиқариш маркази	25	—	—	—	—
Колонов номидаги олий педагогика билим юрти	25	300	—	—	—
Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги таъмирлаш-қурилиш бошқармаси	15	—	—	—	—
Индустриал педагогика техникуми	25	—	—	—	—
Республика ўқув коллектори	10	—	—	—	—
Ўқувчилар саройи	10	—	—	—	—
Республика техника ижодкорлиги маркази	10	—	—	—	—
Республика ёш табиатшунослар станцияси	10	—	—	—	—
Республика ёш туристлар маркази	10	—	—	—	—
Навоий номидаги Республика нафис санъат мактаби	10	—	—	—	—
Республика мусиқа тарбиячилари мактаби	10	—	—	—	—
Рус тили чуқур ўргатиладиган ва кучайтирилган ҳарбий-жисмоний тарбия тайёргарлигига ихтисослашган Республика мактаб-интернати	10	—	—	—	—
Тошкент вилоят педагогика билим юрти	10	—	—	—	—
Авлоний номидаги педагогик кадрлар малакасини ошириш Марказий институти	25	—	—	—	—
ЖАМИ:	551	8817	1379	1715	5432
Навоий вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	310	4500	80	530	3890
Навоий Давлат педагогика институти	68	—	—	—	—
Навоий педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Навоий хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Навоий ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	423	4500	80	530	3890
Фарғона вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	360	6617	294	1425	4898
Қўқон Давлат педагогика институти	55	—	—	—	—
Қўқон педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Марғилон педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Фарғона хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Рус тили чуқур ўргатиладиган ва кучайтирилган ҳарбий-жисмоний тарбия тайёргарлигига ихтисослашган Республика мактаб-интернати	10	—	—	—	—
Фарғона ўқув коллектори	10	—	—	—	—
Қўқон ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	515	6617	294	1425	4898
Хоразм вилоят халқ таълими бошқармаси (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	300	4092	80	605	3407
Хива педагогика билим юрти	30	—	—	—	—
Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш ташкилоти	10	—	—	—	—
Хоразм ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	350	4092	80	605	3407
Қорақалпоғистон Халқ таълими вазирлиги (фақат ҳунар-техника билим юртлари)	415	8090	1004	1605	5481
Нукус Давлат педагогика институти	50	—	—	—	—
Хўжайли педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Беруний педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Чимбой педагогика билим юрти	25	—	—	—	—
Қорақалпоғистон Халқ таълими вазирлиги қошидаги хўжалик ҳисобидаги қурилиш-таъмирлаш бошқармаси	10	—	—	—	—
Қорақалпоғистон ўқув коллектори	10	—	—	—	—
ЖАМИ:	560	8090	1004	1605	5481
ЖАМИ:		84000	6698	17779	59223.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Ҳурматли отажонимиз Эшпўлат РУСТАМОВ!

Сиз 43 йилдирки, Хатирчи туманидаги 17-ўрта мактабда ёш авлодга таълим-тарбия бериб келаяпсиз. Меҳнатда ажойиб ишбилармон раҳбар, оилада эса фарзандларга бош падари бузрукворимизсиз.

Изсиз ўтмаган умрингизнинг 60 йиллиги кунида фарзандларингиз, набираларингиз, дўстларингиз Сизга сиҳат-саломатлик, соғлиқ тилайди. Бахтимизга доимо омон бўлинг!

Фарзандларингиз номидан ЭРКИНЖОН.

ДЎСТ БИЛАН ОБОД УЙИНГ

Яқинда «Ўқитувчи» нашриёти кенг жамоатчилик ҳукмига ажойиб бир китобни армуғон этди. Бу адабиётшунос олим, Тошкент давлат дорилфунунининг профессори Анвар Ҳожиаҳмедовнинг «Дўст билан обод уйинг» деб номланган асаридир.

Китоб қисқача кириш қисм ва «Чинакам дўстлик намуналари», «Дўстлик қонунлари», «Дўстлик оилада шаклланади, коллективда камол топади» деб номланган уч катта бобдан иборат бўлиб, одамийлик, буюк инсонлар ўртасидаги тоза самимий дўстлик тўғрисида ҳикоя қилади.

Қ. МАЛИКОВ,
Ф. ОРИПОВ,

АКС САДО

«МУҲАББАТ» ҚУДРАТИНИ УЛУҒЛАЙЛИК

«Маърифат»нинг ўтган йил 23 декабрь сонида Дилмурод Саидовнинг «Ошиқнинг таъбир латиф» номли мулоҳаза учун мавзу мақоласи шу кунларда «киз»га солса бўладиган муаммоларимиздандир.

Умумтаълим мактабларининг юқори синфларида ҳунартехника билим юртлари, техникум ва олийгоҳ талабалари ўртасида бемалол мулоқот ўтказса бўладиган «муҳаббат» мавзусини қизиқарли, миллий оҳангда ташкил қилиш ҳар биримизнинг виждоний бурчимиздир.

Очиғини айтадиган бўлсак, ҳозирги йигит ва қизларимиз «муҳаббат» сўзида фақат шаҳвоний ҳирснигина тушунади десак, муболаға бўлмас. Тўғри, қийинчилик кунларида муҳаббат тўғрисида оилада сўз очилмайди. Мактабларда эса тарбиянинг бу муҳим тармоғини «Одобнома» дарслари зиммасига юклатилган. Натижа эса... Менимча, ҳар бир педагог ўз дарсининг 2—3-минутини тарбияга — муҳаббатга бағишласа, ўқувчиларнинг бутун вужуди қулоқ ва айланиб, шу дарснинг асил назарий қисмини ҳам юқори ўзлаштиришга эришади. «Муҳаббат» кўп маъноли тушунча. Ишга, ўқишга, ҳаётга ва бошқа омилларга бўлган муҳаббат бир шараф бўлса, севиш, севилишга бахшида бўлган муҳаббат — бир тарафдир.

Биз ёшларга ҳақиқий муҳаббатни унинг куч-қудратини ҳолис тушунтириб, тарихий ва ҳаётий мисоллар билан изоҳлаб берайликки, токи ёшларимиз — муҳаббат қуйида олижаноб, имон-эътиқодли, мард ва жасур бўлсин.

Қизларимиз йигитларимизни, йигитларимиз қизларимизни кўрганда сесканиб, кўзини катталаштириб очиб, ҳаёт оқимини, катталар дардини, замонамиз талабини кўрсин, динимизни эзъозласин, муҳаббат поклик тимсоли эканлигини сезсин.

Ёшларимизга икки қалбдан оила барпо бўлишини, бу оила ҳозирги оилаларнинг давомчиси, келажак шу давомчилар қўлидалигини сездирайлик.

К. ҲАЙДАРОВ.

Шу кунларда шаҳримиздаги А. Навоий номли санъат саройида киноактёрлар — ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси томонидан суратга олинган «Гуноҳ» номли бадиий мусиқали фильм томошабинлар ҳукмига илк бор намойиш этилмоқда. Фильм ўзига хос таъсирли ва қизиқарлилиги билан бошқа кинолардан фарқ қилади. Ўнда ҳозирги давримизда бўлаётган воқеаларни ва айрим ёшлар ўртасида аҳён-аҳёнда бўлса-да, учрайдиган чиркин иллатларни кенг очиб берган.

Мазкур фильмда (Басира) бош ролни Юлдуз Ҳамидова ўйнаган. Бу актриса ўзининг «Темир хотин», «Темир эркак» бадиий фильмлари, шунингдек, «Бозор кўрмаган йигит» спектакли, «Оқ тулпор» видеофильмлардаги роллари билан кино муҳлисларига яхши таниш. Юлдузхон фильмдаги асосий ролни маромига етказиб ўйнаган. Ажабмас у, бу муваффақиятлари билан келажакда ўзбек ва жаҳон киноюлдузларига айланса. Шу ўринда биз ҳам бу улкан ишда омад тилаб қоламиз.

СУРАТДА: Бош роль ижрочиси Юлдуз Ҳамидова.

Комил УЛУҒ олган тасвир.

Муштарийлар диққатига!

АНЖУМАНГА МАРҲАМАТ

Ўзбекистон мустақил бўлгач, бошланғич синф ўқитувчилари ҳаётида ҳам катта ўзгаришлар юз бера бошлади. Уларнинг ҳафталик дарс миқёси 14 соат қилиб белгиланди, маданий методик савияларини оширишлари учун Президент фармони билан «Бошланғич таълим» деган махсус журнал ташкил этилди. Бу ўзбек бошланғич синф ўқитувчилари учун ҳам иқтисодий, ҳам маънавий ғамхўрликнинг ёркин намунасидир.

Бошланғич таълимга қанча эътибор, қанча ғамхўрлик қилинса, шунчалик ўринли ва диққатга сазовор. Чунки келажагимиз ютуқлари, таълим-тарбия натижаси ана шу бошланғич асоснинг нақадар пухта ва мустаҳкам бўлишига боғлиқ. Бир йилдан ортиқроқ вақтдан бери чиқаётган журнал сифат ва мазмун жиҳатидан талабдагидек нашр этилиб, бошланғич синф ўқитувчиларининг меҳр ва ишончини қозонди.

Ўзбекистон республикаси Халқ таълими вазирлиги журналнинг сифат ва мазмунини янада яхшилаш мақсадида «Бошланғич таълим» журналида ўтган ойлар ичида берилган материаллар ҳақида баҳс-мулоқот ўтказади.

Баҳс-мулоқот 1993 йил 19 февраль соат 10 да Вазирликнинг мажлислар залида бўлади. Журналнинг истиқлол ва истиқболи ҳақида фикр-мулоҳазалар, истаклар билдирмоқчи бўлсангиз, марҳамат.

МАНЗИЛ: Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 5-уй.

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, «Бошланғич таълим» журнали таҳририяти.

(Газетанинг навбатдаги сони 13 февралда чиқади)

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

«Маърифат» газетаси жамоаси таҳририят масъул котиби ўринбосари Маҳкам Қўчқоровга укаси

Ҳаким ҚЎЧҚОРОВИЧ СОЛИҲОВ

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, «Меҳнат ўринбосарлари» кўнгилли спорт жамияти Марказий кенгаши «Меҳнат ўринбосарлари» кўнгилли спорт жамияти Хоразм вилоят кенгаши раисининг ўринбосари

Қурёз Жуманиёзович ЖУМАНИЁЗОВ

вафот этганлиги муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига ва қариндош уруғларига чуқур таъзия билдирадилар.

Т. Н. Қори-Ниёзий номидаги Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти илмий-тадқиқот институтининг жамоаси етакчи илмий ходим, педагогика фанлари номзоди Йўлдош Абдуллаевга умр йўлдоши

Санобар РАҲМАТОВА

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

А. Авлоний номидаги халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Марказий институти ректорати ва касаба уюшмаси ҳисобчи Фарида Исроиловага отаси

Ниғматилла ПЎЛАТОВ

вафот этганлиги муносабати билан оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор қилади.

Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти жамоаси жисмоний тарбия кафедраси мудири доцент Акбаров Анвар Иргашевичга отаси

Эргаш АКБАРОВ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги
Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий
Қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ:
700083, Тошкент,
Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-04-21, 52-35.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Босишга топшириш вақти 20.00.
Босишга топширилди 19.30.

Г-82. ИНДЕКС: 64595. Тираж 117319. 1 2 3 4 5/6.